

Technische nota

Werkbaar werk en de inschatting van zelfstandige ondernemers om hun huidige job al dan niet tot hun pensioen verder te kunnen zetten. Resultaten uit de werkbaarheidsmetingen 2007 en 2010

Brussel, december 2011

Technische nota's verstrekken bijkomende en gedetailleerde informatie uit de werkbaarheidsmonitor over een specifiek thema. Technische nota's zijn enkel op de website beschikbaar.

Meer resultaten van de werkbaarheidsmonitor zijn te raadplegen en downloaden op de website www.serv.be/werkbaarwerk

Inhoud

Inhoud.....	3
Inleiding.....	4
1. Kunnen zelfstandige ondernemers doorwerken tot hun pensioen?.....	4
1.1. Kunnen doorwerken naar leeftijd en geslacht en opleidingsniveau.	5
1.2. Kunnen doorwerken naar sector en ondernemingsgrootte.....	7
1.3. Kunnen doorwerken en werkbaar werk.....	8
1.4. Kunnen doorwerken naar jobkenmerken.....	9
1.4.1.Kunnen doorwerken en werktijd.....	9
1.4.2.Kunnen doorwerken en arbeidsbelasting	10
1.4.3.Kunnen doorwerken, taakvariatie en competentie.....	12
1.5. Wat maakt doorwerken moeilijk?	12
Bijlage 1: Doorwerken tot pensioen naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, bedrijfsgrootte en sector, 2007-2010.....	16

Inleiding

Deze nota bespreekt de resultaten van de werkbaarheidsmonitor met betrekking tot de inschatting van de zelfstandige ondernemers om hun job al dan niet tot hun pensioen verder te kunnen zetten. We gaan na of deze inschatting verschilt voor verschillende deelpopulaties en vergelijken ook de gegevens van 2010 met de gegevens van 2007. Verder kijken we ook welke factoren in de arbeidssituatie een verklaring kunnen bieden waarom zelfstandige ondernemers denken het niet tot hun pensioen vol te houden in hun huidige job.

Het is niet onze bedoeling de hele problematiek in deze nota uit te klaren. Wij willen met deze nota enkel illustratief materiaal uit de werkbaarheidsmonitor ter beschikking stellen aan de geïnteresseerde lezer.

1. Kunnen zelfstandige ondernemers doorwerken tot hun pensioen?

In de werkbaarheidsenquête wordt volgende vraag gesteld over het kunnen werken tot pensioenleeftijd¹:

‘Denkt u in staat te zijn om uw huidige job voort te zetten tot uw pensioen?’

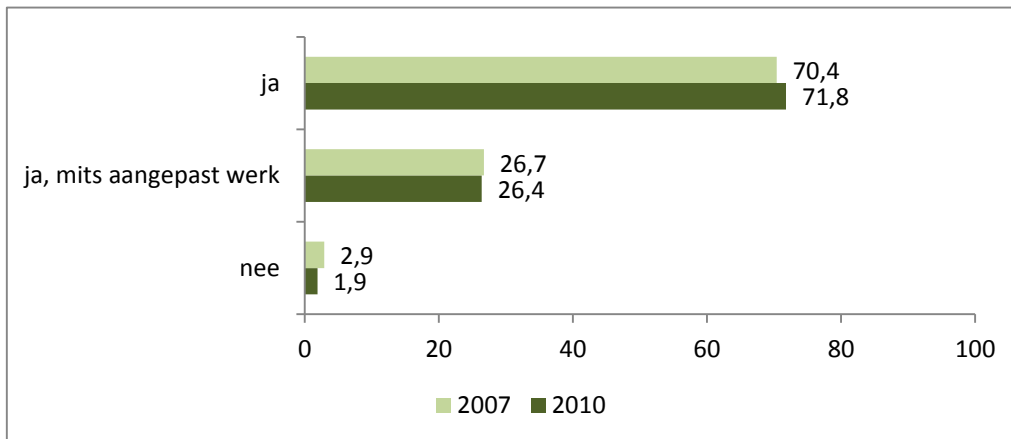
- Ja
- Nee

Bij een ‘nee’ antwoord wordt volgende bijvraag gesteld:

‘Zou aangepast werk (lichter werk, deeltijds werk...) u wel in staat stellen tot uw pensioen te werken?’ (ja/nee)

¹ Kunnen doorwerken betekent in deze nota eigenlijk dat een zelfstandige ondernemer zich in staat acht om de huidige job tot zijn pensioen voort te zetten. Omwille van de leesbaarheid kiezen we soms voor de term ‘kunnen doorwerken’.

Figuur 1: Kunnen doorwerken tot pensioen

In 2007 acht 70,4% zich in staat om de huidige job tot het pensioen verder te zetten. In 2010 is die groep ongeveer even groot (71,8%). De 'nee-groep' die aangeeft niet in staat te zijn de job tot het pensioen verder te zetten, ook niet indien aangepast werk zou aangeboden worden, bedraagt 2,9% in 2007 en 1,9% in 2010. Opvallend is dat een zeer grote groep (resp. 26,7% en 26,4% in 2007 en 2010) stelt alleen te kunnen verder werken tot het pensioen indien het werk zou aangepast worden.

2. Kunnen doorwerken naar leeftijd en geslacht en opleidingsniveau.

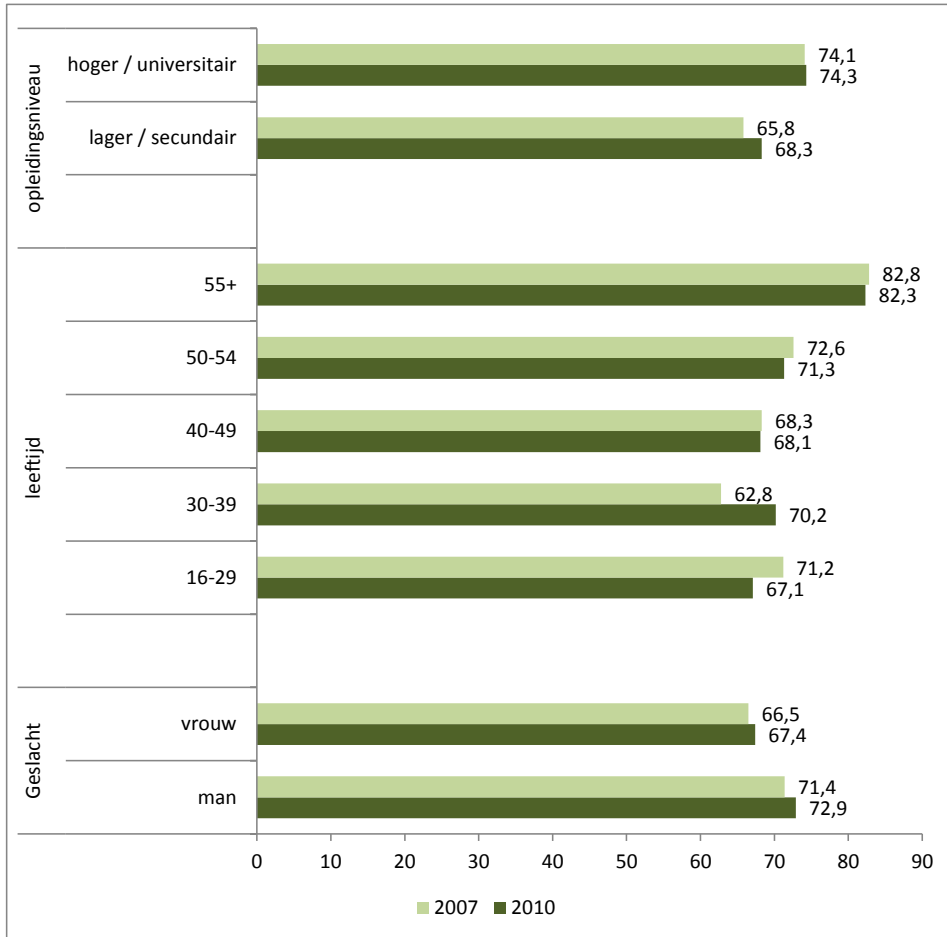
Zowel in 2007 als in 2010 zien we (zie figuur 2) dat (verhoudingsgewijs) iets meer mannen dan vrouwen aangeven dat ze kunnen doorwerken tot hun pensioen. In 2010 geeft 67,4% van de vrouwelijke zelfstandige ondernemers aan te kunnen doorwerken, bij de mannelijke werknemers is dat aandeel 5,5 procentpunt hoger (72,9%). Noch bij de mannen, noch bij de vrouwen is het aandeel dat stelt te kunnen doorwerken significant toegenomen tussen 2007 en 2010. Als we naar het verschil kijken tussen mannen en vrouwen in 2010 (figuur 3) dan stellen we vast dat het verschil zich situeert bij de 50+ers: 80,4% van de mannelijke 50+ers geeft aan te kunnen doorwerken terwijl dat bij de vrouwelijke 50+ers slechts 65,2% is. Bij de zelfstandige ondernemers, jonger dan 50 jaar, is er geen significant verschil tussen mannen en vrouwen.

Naar leeftijd (figuur 2) zien we in 2007 dat het aandeel dat zich in staat acht om door te werken rond de 70% schommelt in de leeftijdsgroepen 16-29 jaar, 40-49 jaar en 50-54 jaar. In de leeftijdsgroep 30-39 jaar ligt het percentage een stuk lager (62,8%) en bij de 55+ers beduidend hoger (82,8%). In 2010 is het percentage dat stelt te kunnen doorwerken significant gestegen bij de dertigers (+ 7,4 pp.). Bij de andere leeftijdsgroepen is er geen significante wijziging. Hierdoor is er in 2010 enkel nog een verschil tussen de 55+ers en de jongere leeftijdsgroepen.

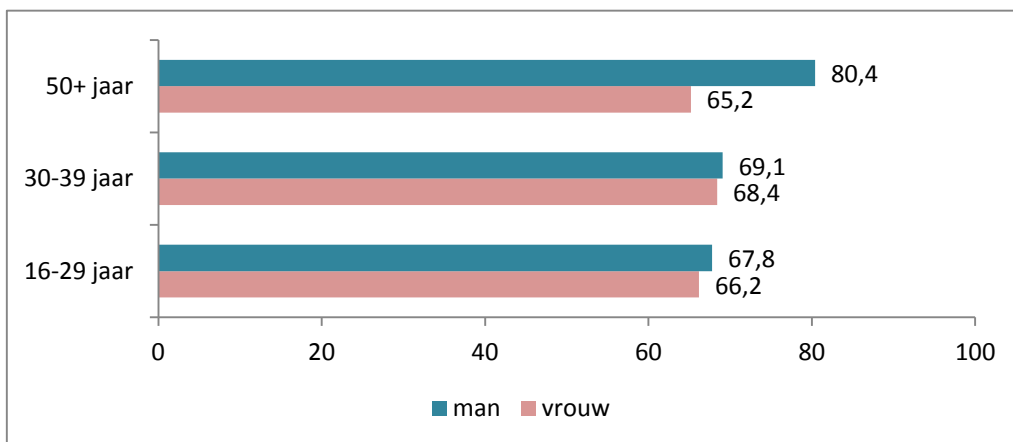
Naar opleidingsniveau (figuur 2) stellen we vast dat verhoudingsgewijs meer hoger dan lager opgeleiden vinden dat ze kunnen doorwerken tot het pensioen. Dat is zowel in

2007 als in 2010 het geval. Voor geen van beide groepen is er een significante verschuiving tussen 2007 en 2010.

Figuur 2: Kunnen doorwerken naar persoonskenmerken, 2007-2010

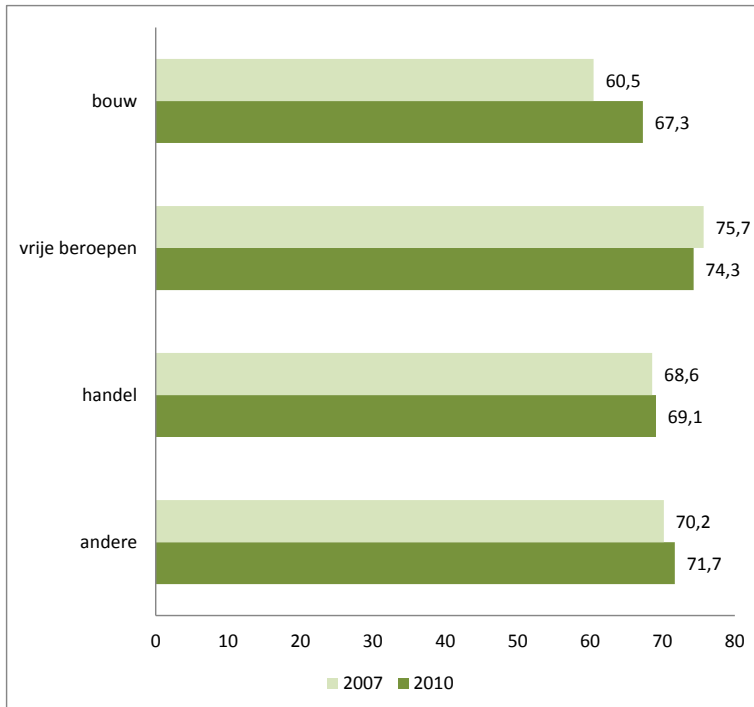
Figuur 3: Kunnen doorwerken tot pensioen naar geslacht en leeftijd, 2010

3. Kunnen doorwerken naar sector en ondernemingsgrootte

In 2007 zijn er in de bouwsector verhoudingsgewijs minder zelfstandige ondernemers (60,5%) die stellen dat ze kunnen doorwerken dan in de andere sectoren². In 2010 zijn er geen significante verschillen meer tussen de sectoren.

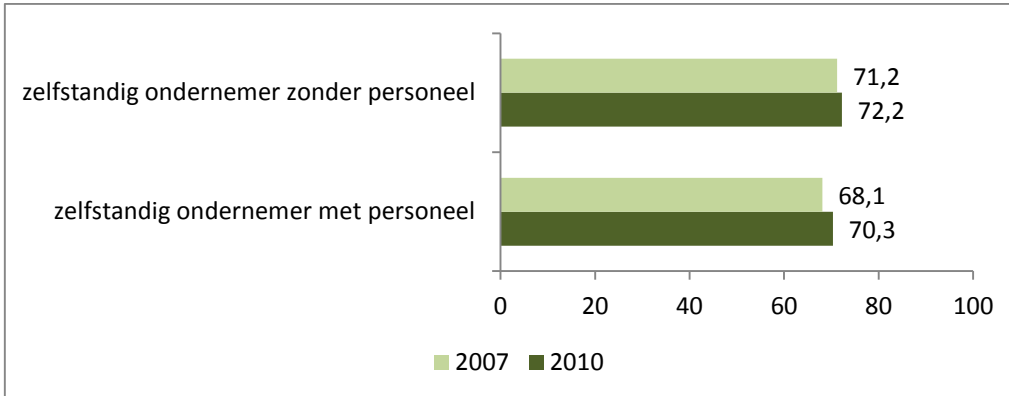
Figuur 4: Kunnen doorwerken naar sector, 2007-2010

Bij zelfstandige ondernemers met personeel en ondernemers zonder personeel treffen we (zowel in 2007 als 2010) ongeveer een gelijk aandeel dat aangeeft te kunnen doorwerken tot het pensioen.

² Enkel voor de sectoren handel, bouw en vrije beroepen zijn er voldoende waarnemingen (200) die betrouwbare uitspraken toelaten. De andere sectoren worden daarom gegroepeerd in de restcategorie 'andere'.

Figuur 5: Kunnen doorwerken bij zelfstandige ondernemers met/zonder personeel, 2007- 2010

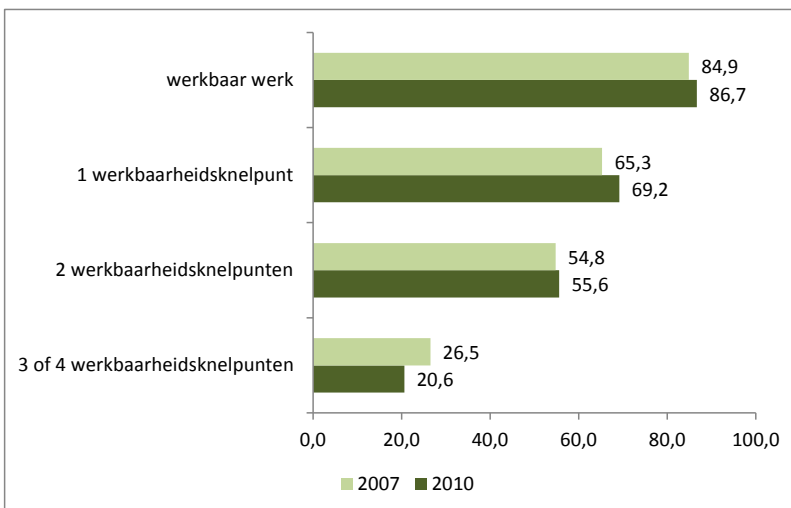

3.1. Kunnen doorwerken en werkbaar werk

In de werkbaarheidsmonitor worden vier werkbaarheidsfacetten onderscheiden: werkstress, motivatie, leermogelijkheden in de job en werk-privé-balans. Een werkbare job is gedefinieerd als een job die voor elk van deze vier facetten ‘niet-problematisch’ gekenmerkt wordt³. In 2007 konden 47,7% van de jobs bij zelfstandige ondernemers in Vlaanderen werkbaar genoemd worden. In 2010 was dat 47,8%.

In 2010 zien we dat 86,7% van de zelfstandige ondernemers met een werkbare job aangeven dat ze kunnen doorwerken tot hun pensioen. Dat percentage daalt naar ongeveer 20,6% bij zelfstandige ondernemers die met 3 of 4 werkbaarheidsknelpunten geconfronteerd worden. In 2007 was het beeld gelijkaardig.

Figuur 6: Kunnen doorwerken en werkbaar werk, 2007-2010

³ De afbakening van problematische versus niet-problematische situaties is beschreven in de 'Methodologische nota, Vlaamse werkbaarheidsmonitor', Bourdeaud'hui R. en S. Vanderhaeghe, SERV, 2010.

3.2. Kunnen doorwerken naar jobkenmerken

De werkbaarheid of de kwaliteit van de job bepaalt duidelijk in sterke mate of een zelfstandig ondernemer zich al of niet in staat acht om zijn job verder uit te oefenen tot de het pensioen. Van de zelfstandige ondernemers met een werkbare job zeggen meer dan 8 op 10 dat ze kunnen doorwerken tot het pensioen. Van de zelfstandige ondernemers die geen werkbare job hebben is dat minder dan 6 op 10. Het is daarom interessant om een aantal jobkenmerken onder de loep te nemen en te kijken welke impact ze hebben op het al dan niet kunnen doorwerken. Hieronder kijken we naar het verband tussen het al dan niet kunnen doorwerken en een reeks jobaspecten die verband houden met de arbeidstijd en de arbeidsbelasting. De resultaten zijn gebaseerd op de recentste cijfers van 2010. Het beeld voor 2007 is analoog.

3.2.1. Kunnen doorwerken en werktijd

Arbeidstijd

Er is een significant verschil voor het al dan niet kunnen doorwerken naargelang het aantal uren zelfstandige ondernemers per week presteren. Tussen zelfstandige ondernemers die max 40u werken en zelfstandige ondernemers die 41 à 60u per week werken is er nauwelijks een verschil. Bij de zelfstandige ondernemers die meer dan 60u per week werken is er evenwel duidelijk een kleiner aandeel dat aangeeft te kunnen doorwerken.

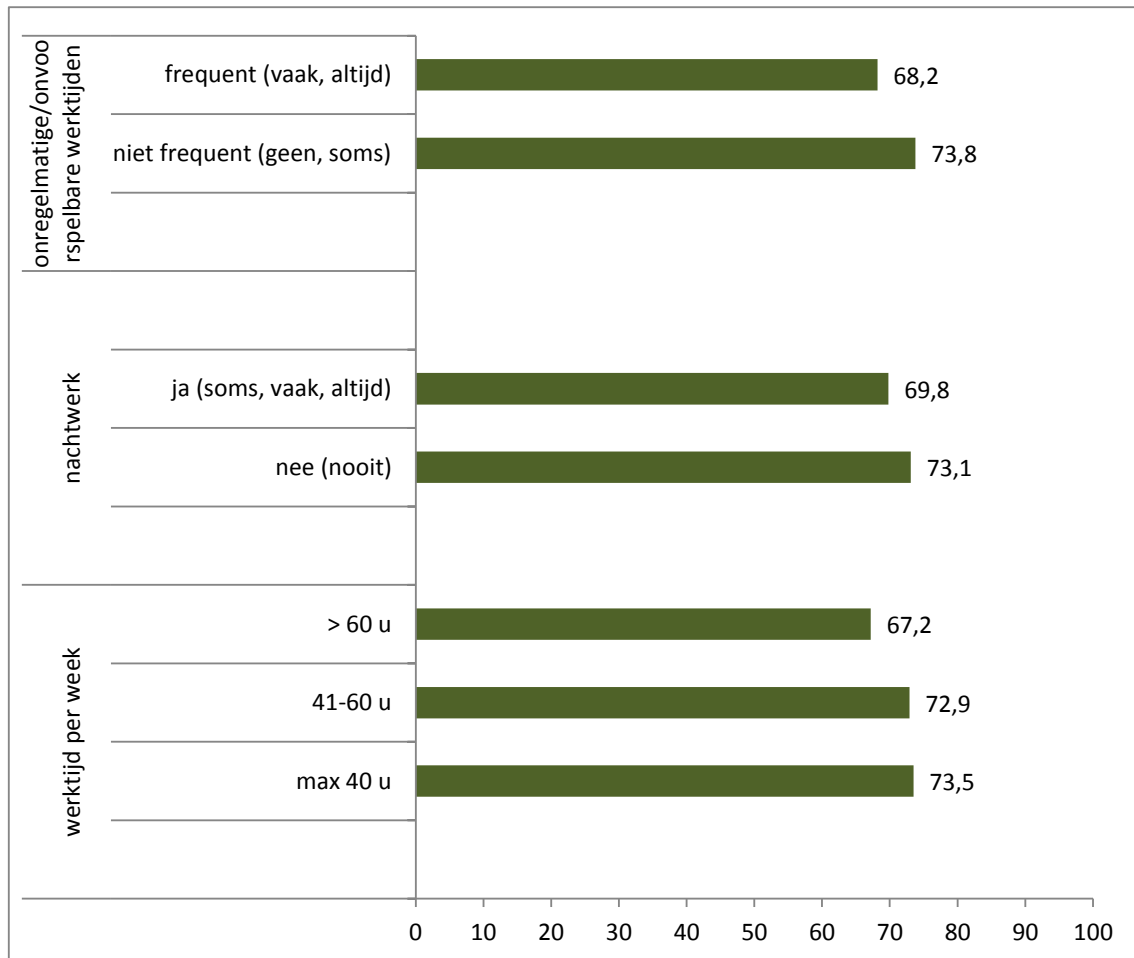
Nachtwerk

Bij zelfstandige ondernemers die nooit 's nachts werken is het percentage dat aangeeft te kunnen doorwerken groter (73,1%) dan bij zelfstandige ondernemers die wel 's nachts werken (69,8%).

Onregelmatige/onvoorspelbare werktijden

Er is een verschil tussen zelfstandige ondernemers met onregelmatige en regelmatige werktijden. Bij de laatsten is de groep die aangeeft te kunnen doorwerken groter (68,2% versus 73,8%).

Figuur 7: Kunnen doorwerken en werktijden, 2010

3.2.2. Kunnen doorwerken en arbeidsbelasting

In de werkbaarheidsmonitor worden drie facetten van arbeidsbelasting in beeld gebracht:

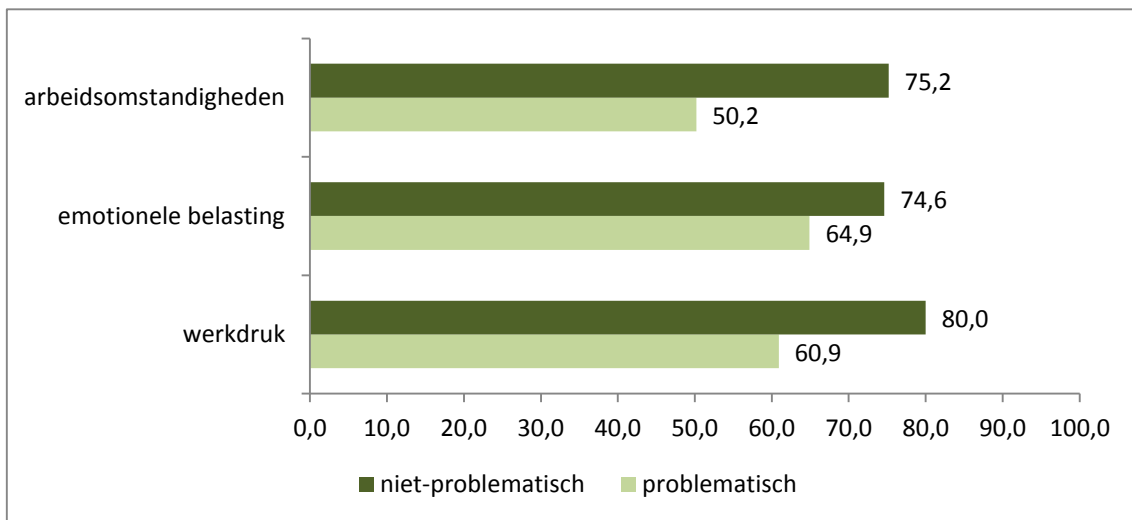
- de werkdruk, of de mate van arbeidsbelasting vanuit kwantitatieve taakeisen zoals het werkvolume, het werktempo en de tijdslimieten,
- de emotionele belasting, of de mate van arbeidsbelasting vanuit contactuele taakeisen (bijv. contact met klanten, patiënten, leerlingen, medewerkers),
- de (fysieke) arbeidsomstandigheden, of de mate waarin men tijdens het werk blootgesteld wordt aan fysieke ongemakken in de werkomgeving en de lichamelijke belasting.

Voor elk van de drie facetten is duidelijk dat een belastende (problematisch) situatie maakt dat een veel kleiner aandeel van de zelfstandige ondernemers aangeeft te kunnen doorwerken tot het pensioen:

- Van de zelfstandige ondernemers die een job hebben met een 'problematische' werkdruk geeft 60,9% aan te kunnen doorwerken in die job tot het pensioen. Bij zelfstandige ondernemers met een 'niet-problematische' werkdruk is dat 80%.

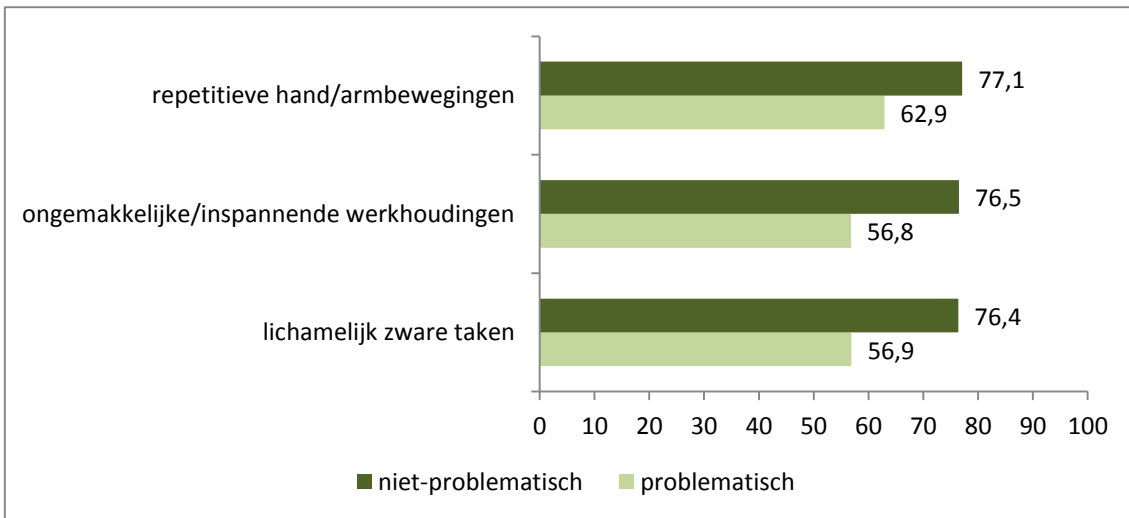
- ▀ Van de zelfstandige ondernemers die een job hebben met een ‘problematische’ emotionele belasting geeft 64,9% aan te kunnen doorwerken in die job tot het pensioen. Bij zelfstandige ondernemers met een ‘niet-problematische’ emotionele belasting is dat 74,6%.
- ▀ Van de zelfstandige ondernemers die een job hebben met ‘problematische’ (fysieke) arbeidsomstandigheden geeft 50,2% aan te kunnen doorwerken in die job tot het pensioen. Bij zelfstandige ondernemers met ‘niet-problematische’ fysieke arbeidsomstandigheden is dat 75,2%.

Figuur 8: Kunnen doorwerken en arbeidsbelasting, 2010

Over de arbeidsomstandigheden worden in de werkbaarheidsmonitor verschillende vragen gesteld. Een drietal aspecten die duidelijk een ‘fysiek belastingsrisico’ indiceren houden verband met de fysieke inspanning die bij het werk vereist is, de werkhouding en de bewegingsrepetitiviteit. Zelfstandige ondernemers die al dan niet frequent zwaar werk moeten uitvoeren of geconfronteerd worden met repetitieve werkhoudingen schatten het kunnen doorwerken duidelijk anders in, zoals blijkt uit de onderstaande figuur:

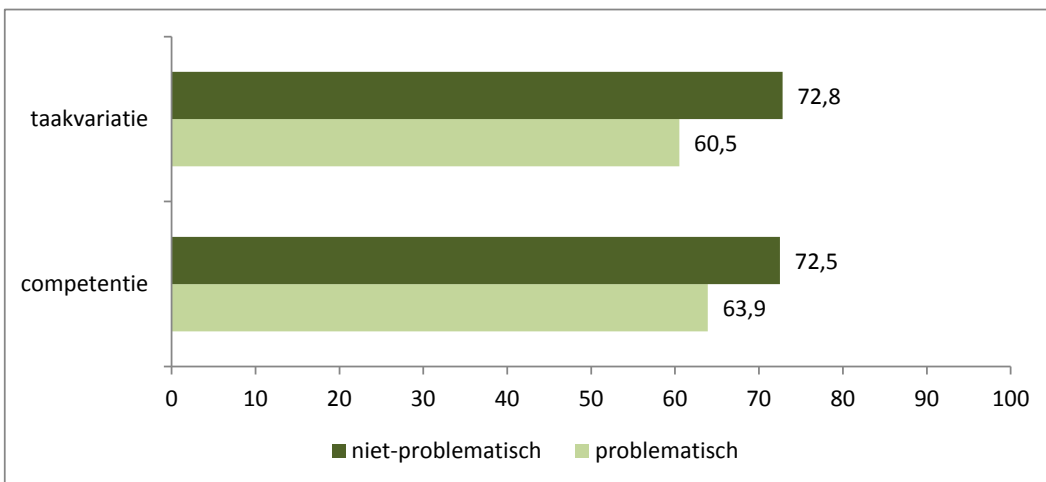
Figuur 9: Kunnen doorwerken en zwaar, inspannend, repetitief werk 2010

3.2.3. Kunnen doorwerken, taakvariatie en competentie

Zelfstandige ondernemers die afwisselend werk hebben en/of zich voldoende opgeleid voelen voor hun zelfstandige activiteit schatten de kans dat ze tot hun pensioen hun werk kunnen voortzetten duidelijk positiever in dan zelfstandige ondernemers die routinematig werk hebben en/of zich onvoldoende opgeleid achten.

Figuur 10: Kunnen doorwerken, taakvariatie en competentie 2010

3.3. Wat maakt doorwerken moeilijk?

In 2010 geeft 71,8% van de zelfstandige ondernemers aan dat ze in hun huidige job zouden kunnen doorwerken tot het pensioen. Ongeveer een kwart (26,4%) stelt dat dat enkel zouden kunnen indien hun werk zou aangepast worden en 1,9% schat dat ze het sowieso niet tot het pensioen volhouden in de huidige job.

In het vorige deel hebben we gezien dat niet alle zelfstandige ondernemers het ‘kunnen doorwerken’ op dezelfde manier inschatten. De kans om te kunnen doorwerken wordt bijvoorbeeld lager ingeschat bij zelfstandige ondernemers in de bouwsector dan bij de vrije beroepen. Verhoudingsgewijs zijn er bijvoorbeeld ook meer mannen dan vrouwen die aangeven te kunnen doorwerken. Het is duidelijk dat vooral de werkbaarheid van de job een belangrijke rol speelt. Zo zien we dat ongeveer 8 op 10 zelfstandige ondernemers met een werkbare job inschatten dat ze tot het pensioen in hun job kunnen doorwerken terwijl dat bij zelfstandige ondernemers die met 1 of meerdere werkbaarheidsknelpunten geconfronteerd worden, slechts de 6 op 10 is.

Naast persoonskenmerken en jobkenmerken zal uiteraard ook de gezondheidstoestand van de zelfstandige ondernemer een rol spelen. We kunnen aannemen dat ondernemers met gezondheidsproblemen het moeilijker zullen zien vol te houden dan gezonde ondernemers. Over de gezondheid van de zelfstandige ondernemer hebben we via de werkbaarheidsenquête helaas geen informatie, zodat we het belang van het gezondheidsaspect hier niet kunnen duiden. Het is dus niet duidelijk hoe arbeidsomstandigheden, arbeidsvoorwaarden en gezondheid met elkaar samenhangen en hoe belangrijk die factoren (elk op zich) eigenlijk zijn als het gaat om langer te kunnen doorwerken.

In deze paragraaf breiden we de bevindingen uit de vorige paragrafen uit aan de hand van een multivariate (logistische regressie)analyse die ons inzicht biedt in de specifieke impact van de jobkenmerken zonder dat deze door andere elementen (leeftijd bijvoorbeeld) vertekend worden.⁴

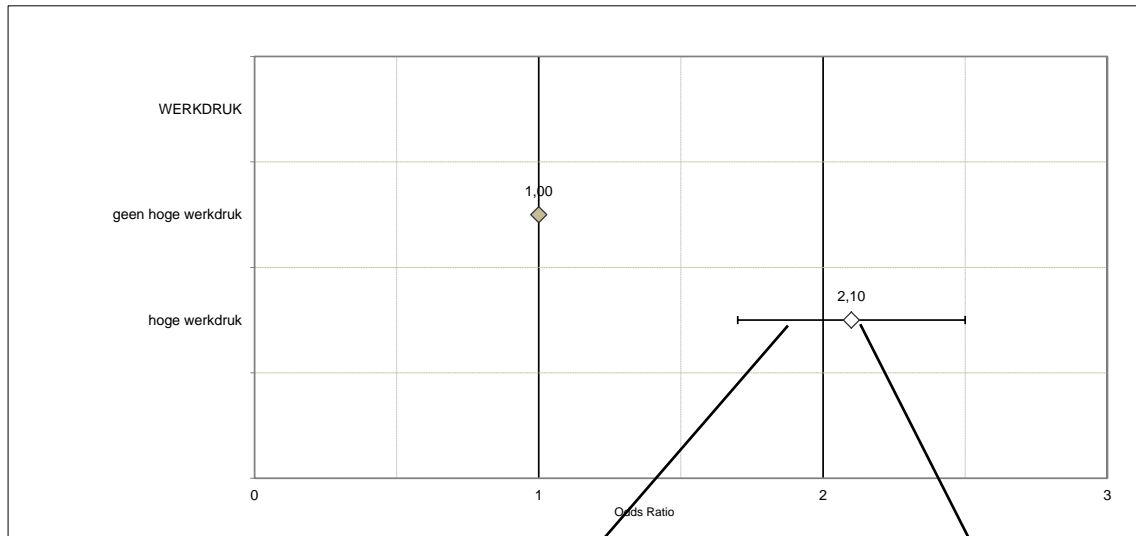
In de analyse werd rekening gehouden met het effect van: geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, sector, aantal werkuren per week, nachtwerk, regelmatig/voorspelbaarheid van werktijden, werkdruk, emotionele belasting, taakvariatie, (fysieke) arbeidsomstandigheden.⁵

Uit de resultaten blijken de jobkenmerken ‘nachtwerk’, ‘aantal werkuren’ en ‘regelmaat/voorspelbaarheid van werktijden’ geen significante voorspeller te zijn. De andere jobkenmerken zijn dat wel en de impact ervan wordt geïllustreerd in figuur 15.

⁴ In de analyse werd ook getoetst of de meting (2007/2010) zelf een rol speelt. Dat bleek niet het geval en bijgevolg werd de analyse uitgevoerd op het totaalbestand 2007-2010.

⁵ De variabelen zijn gecategoriseerd zoals aangegeven in figuren 2, 4, 7, 8 en 10. Het te voorspellen gegeven in het model is het ‘nee’ antwoord op de vraag: “denkt u in staat te zijn om uw huidige job voort te zetten tot uw pensioen?”.

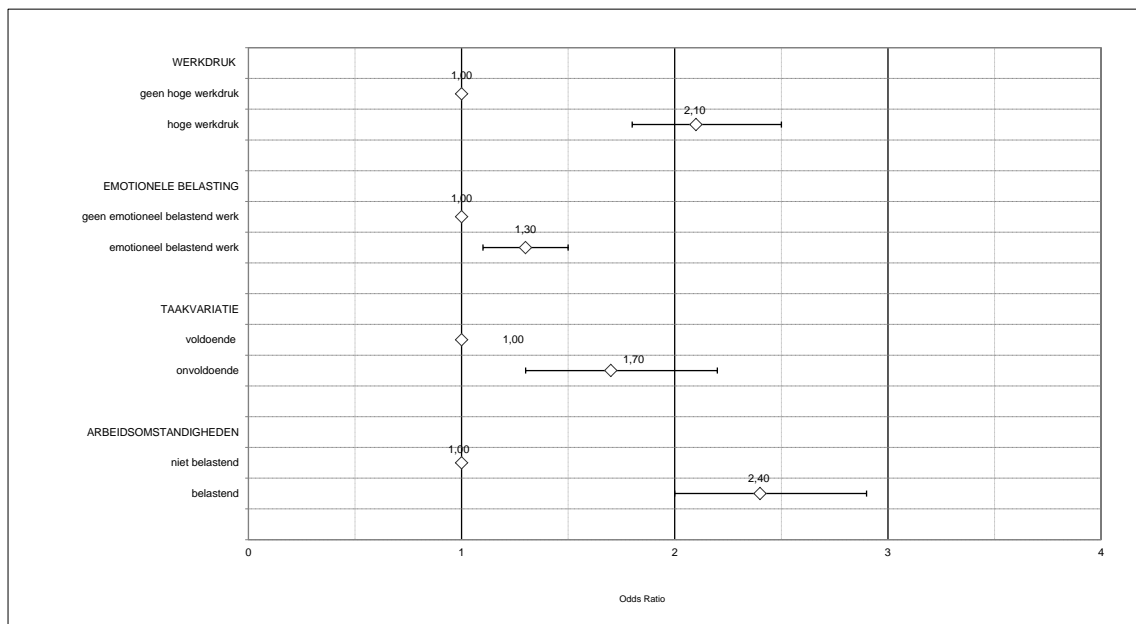
Figuur 14: leeswijzer voor figuur 15

Het 95% betrouwbaarheidsinterval rond de oddsratio omvat 1 niet en bijgevolg verschilt de kansverhouding van de groep 'hoge werkdruk' significant van de groep 'geen hoge werkdruk'

De odds ratio is 2,10 of de kansverhouding nee/ja 'doorwerken tot pensioen' is voor mensen met 'hoge werkdruk' 2,1 keer deze van werknemers met 'geen hoge werkdruk'

Figuur 15: Invloed van jobkenmerken op haalbaarheid om tot het pensioen in de huidige job door te werken

De belangrijkste voorspellers voor het niet kunnen doorwerken zijn de hoge werkdruk en de belastende arbeidsomstandigheden. Bij zelfstandige ondernemers die onder een hoge werkdruk presteren is de kans dat ze inschatten niet tot hun pensioen in die job te kunnen werken, 2,1 keer zo groot als bij zelfstandige ondernemers die een job hebben waarbij de werkdruk niet problematisch hoog is.⁶ De kans om niet door te werken is bij zelfstandige ondernemers die fysiek belastend werk hebben 2,4 keer deze van zelfstandige ondernemers waarbij de fysieke arbeidsomstandigheden niet problematisch zijn. Ook de emotionele belasting en het gebrek aan taakvariatie blijken belangrijke voorspellers voor het niet kunnen doorwerken.

⁶ Strikt genomen mag de odds ratio niet als 'kans' gelezen worden, maar kan wel als zodanig geïnterpreteerd worden. Een odds ratio is een verhouding van twee odds die elk de kansverhouding 'ja/nee doorwerken' weergeven van een deelpopulatie. Voor de leesbaarheid gebruiken we het woord 'kans'.

Bijlage 1:

Doorwerken tot pensioen naar geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, bedrijfsgrootte en sector, 2007-2010⁷

	Denkt u in staat te zijn om uw huidige job voort te zetten tot uw pensioen?						2007/2010 verschil % ja/nee
	2007			2010			
	ja %	nee, tenzij aangepast werk %	nee %	ja %	nee, tenzij aangepast werk %	nee %	
zelfstandige ondernemers Vlaanderen	70,4	26,7	2,9	71,8	26,4	1,9	ns
geslacht							
man	71,8	25,3	2,9	73,4	24,7	1,9	ns
vrouw	67,5	29,5	3,0	68,0	30,1	1,9	ns
leeftijd							
-30 jaar	71,9	24,3	3,8	67,9	30,1	1,9	ns
30-39 jaar	63,7	33,0	3,3	71,1	25,7	3,3	s
40-49 jaar	68,7	28,2	3,1	68,6	29,8	1,6	ns
50-54 jaar	73,3	25,4	1,3	71,5	27,3	1,2	ns
55+ jaar	83,0	14,2	2,8	82,3	16,5	1,2	ns
bedrijfsgrootte							
zelfstandig ondernemer zonder personeel	71,7	25,6	2,7	72,7	25,7	1,6	ns
zelfstandig ondernemer met personeel	68,8	28,0	3,2	70,8	26,8	2,3	ns
sector							
handel	69,2	27,4	3,4	69,3	28,3	2,4	ns
vrije beroepen	76,0	22,9	1,2	74,8	24,5	0,7	ns
bouw	61,5	36,2	2,3	67,9	31,4	0,6	ns
opleidingsniveau							
lager/secundair onderwijs	66,7	29,1	4,1	68,8	28,9	2,3	ns
hoger/universitair onderwijs	74,3	24,1	1,6	74,9	23,6	1,5	ns

⁷ De percentages in de tabel zijn gebaseerd op de ja/nee - antwoorden op de vraag 'Denkt u in staat te zijn om uw huidige job voort te zetten tot uw pensioen?' en de subvraag (bij 'nee' antwoord) 'Zou aangepast werk u wel in staat stellen tot uw pensioen te werken?'. De antwoorden zijn herwerkt tot een driedeling 'ja', 'nee, tenzij aangepast werk' en 'nee'. Hierdoor wijken de 'ja'-percentages licht af van de percentages die vooraf in deze nota gerapporteerd zijn omdat deze laatste telkens gebaseerd zijn op de antwoorden op de ja/nee vraag 'Denkt u in staat te zijn om uw huidige job voort te zetten tot uw pensioen?'. In absolute cijfers gaat het uiteraard om dezelfde aantallen.